

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

De Pastoor van Arskerk te Delft

Planbeoordeling vervangende nieuwbouw Archipelontwerp

Vermeer, G.; Eijkelboom, G.

Publication date

2017

Document Version

Final published version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Vermeer, G., & Eijkelboom, G. (2017). *De Pastoor van Arskerk te Delft: Planbeoordeling vervangende nieuwbouw Archipelontwerp*.

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

De Pastoor van Arskerk te Delft

Planbeoordeling vervangende nieuwbouw Archipelontwerp

Gerrit Vermeer en Gert Eijkelboom

juni 2017

Identificatie

Pastoor van Arskerk

Kappeyne van de Coppellostraat 4-6, 2613 XP Delft

1958-1959, J.H. Froger

kadastraal nummer F 5614

Bestemming: maatschappelijk; Waarde: Cultuurhistorie en waarde

Beschermenswaardig

Dat de Pastoor van Arskerk in Delft een beschermenswaardig gebouw is, blijkt uit het rapport *Naoorlogse architectuur en stedenbouw in Delft 1940-1970*.¹ Dit bevat een korte, geïllustreerde beschrijving van de kerk met een heldere conclusie over de aanwezige waarden. Terecht werd het bouwwerk daarom in 2008 geselecteerd als een potentieel gemeentelijk monument. In 1955 werd besloten tot de bouw van deze kerk, die werd gewijd aan Pastoor van Ars. De bouw vond plaats in de jaren 1958 en 1959.

De kerk staat in de noordoosthoek van de Ministersbuurt-West, nabij de entree van de wijk vanaf de brede Ruys de Beerenbrouckstraat. Het gebouwencomplex, dat bestaat uit een rondbouw, lage aanbouwen en een parochiehuis, staat tussen twee scholen aan de rand van een woonbuurt uit de periode van de wederopbouw. De ronde kerkzaal vormt het middelpunt van het complex. Deze staat precies op de knik in de Ruys van Beerenbrouckstraat, waardoor deze hier een markante blikvanger vormt, voor zover bomen en struiken het zicht op de kerk niet belemmeren. Om de rondbouw met de betonnen koepel in de vorm van een betonnen schaal, loopt een omgang met een bakstenen buitengevel, waarin ranke betonnen jukken (draagconstructie met twee verticale staanders en een verbindende dwarsbalk daarbovenop) staan. De buitengevel vertoont een tamelijk gesloten karakter, die de ruimte binnen een intiem karakter verleent. De vensters in de buitengevel van de koepel hebben de vorm van een staande rechthoek. In de drie vakken achter het hoofdaltaar ontbreken deze vensters. In 1964 zijn glas-in-loodramen aangebracht. Daaraan werden in 1983 tien glasmosaïeken toegevoegd. Aan de westzijde staat op de bovenrand een betonnen klokkenstoel. Op het balkon boven de ingang staat het orgel. Het altaar staat daar recht tegenover. Aan twee zijden van de rondbouw grenzen lage aanbouwen. In de aanbouw naast de ingang bevindt zich een dagkapel met een betonnen tongewelf en vierkante glastegels in de kopmuur. Verder bevindt zich hier een doopkapel. Een toren die nog wel voorkwam in een eerdere versie van de plannen, bleef uiteindelijk achterwege. In 1961-1962 verrees naast de kerk een parochiehuis.

Het eerdergenoemde rapport noemt de kerk beschermenswaardig op de volgende gronden:

het object is van belang vanwege de bijzondere typologie.

het object is van belang vanwege de interessante ruimtelijke opzet.

het object is van belang vanwege de hoogwaardige esthetische kwaliteit van het interieur.

het object is van belang vanwege de markante stedenbouwkundige situering.

het exterieur en interieur zijn vrijwel ongewijzigd [gaafheid].

het object is van belang vanwege de voor naoorlogse architectuur weinig gebruikte koepelcentraalbouw [zeldzaamheid].

Het rapport besteedt ten onrechte geen aandacht aan de architect die de kerk ontwierp: J.H. Froger, kleinzoon van de prominente en veelzijdige Amsterdamse ingenieur en architect W.A. Froger (1812-1883), die ook het Noordzeekanaal aanlegde. J.H. Froger werkte sinds 1947 als de eerste hoogleraar Stedenbouwkundig Ontwerpen aan de Technische Hogeschool Delft (nu de Technische Universiteit).² Als stedenbouwkundige ontwierp hij de aangrenzende wijk en als katholiek werd hij gevraagd in deze nieuwe wijk de parochiekerk te ontwerpen. Eerder al had hij bijvoorbeeld een noodkerk in Emmeloord (1950-1951) en een neoromaanse kerk in Kraggenburg (1950-1951) in de Noordoostpolder ontworpen.³ Zijn jongere kerk in Delft kreeg een

¹ Hebly Theunissen Architecten, *Naoorlogse architectuur en stedenbouw in Delft 1940-1970*, Delft, november 2006, 49-51.

² Katholiek Documentatie Centrum (KDC), Nijmegen, Froger, J.H., Archiefnummer: 1031, Archiefnaam: FROG.

³ KDC, FROG, nr. 126.

Exterieur en interieur kort na de voltooiing. Foto Piet Hartemink.

meer modernistisch voorkomen. In het licht van de bijzondere achtergrond van de architect wint dit object aan belang, aangezien het een van zijn weinige kerkontwerpen betreft.

Toch geen aanwijzing

In 2008 kwam de kerk leeg te staan en vond de beoogde aanwijzing tot gemeentelijk monument om die reden niet plaats. In 2010 en 2011 verrichtten enkele architectenbureaus studies naar een mogelijke herbesteding. In de periode van crisis bleken deze plannen economisch niet levensvatbaar. In 2014 vond na bestuurlijk overleg tussen kerk en gemeente onderzoek plaats naar vervangende nieuwbouw. Dit conform een afspraak uit 2008 dat het herbestedingstraject in doorlooptijd eindig diende te zijn. De vervangende nieuwbouw zou uitsluitend in woningbouw voorzien op de voormalige kerklocatie. Heden wordt op de plaats van de kerk de bouw van veertien woningen beoogd. Deze ontwikkeling paste niet binnen de regels van bestemmingsplan Noordwest, deelgebied 3, omdat de beoogde bestemming 'wonen' afwijkt van de huidige bestemming 'maatschappelijke doeleinden'. Voor het vergunnen van het bouwplan is daarom een omgevingsvergunning met ruimtelijke onderbouwing nodig. Dit leidde tot het rapport Ruimtelijke Onderbouwing Pastoor van Arskerk van 15 mei 2017. In het rapport is het nieuwbouwplan voor de woningen van Archipelontwerpers opgenomen. Hierin blijven van de kerk slechts de 24 betonnen jukken, die in de omgang staan, behouden. In deze open cirkel, die meer lijkt te verwijzen naar het prehistorische monument Stonehenge in Engeland dan de vroegere kerk, komt een bouwblok te staan, dat op geen enkele manier inspeelt op de door de jukken gevormde cirkel.

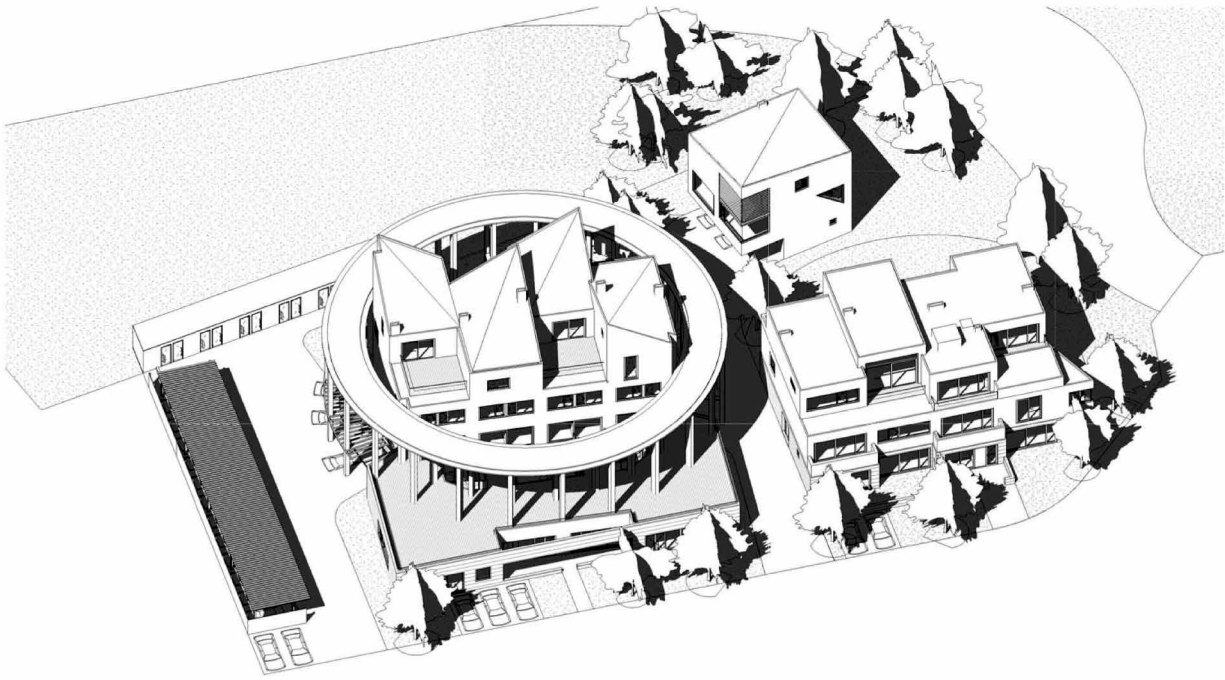
Ruimtelijke onderbouwing vervangende woningbouw

De Ruimtelijke Onderbouwing somt een aantal kwaliteiten van de kerk op, zij het summier, onvolledig en ook niet altijd helemaal juist. Genoemd worden de architectonische waarde als vroeg voorbeeld van vroeg moderne, naoorlogse katholieke kerkarchitectuur, beïnvloed door de Bossche School. Er bestaat echter geen aanleiding te veronderstellen dat Froger zich liet leiden door de principes van het plastische getal volgens Hans van der Laan, de grondlegger van deze katholieke architectuurstroming. Verder vermeldt het rapport de typologische waarde, de zeldzaamheid van het type van de ronde centraalbouw, de interieurwaarde van de overkoepelde, ronde kerkzaal en het beeldbepalende karakter van het gebouw, zoals het gepositioneerd is in de knik van de Ruys de Beerenbrouckstraat.

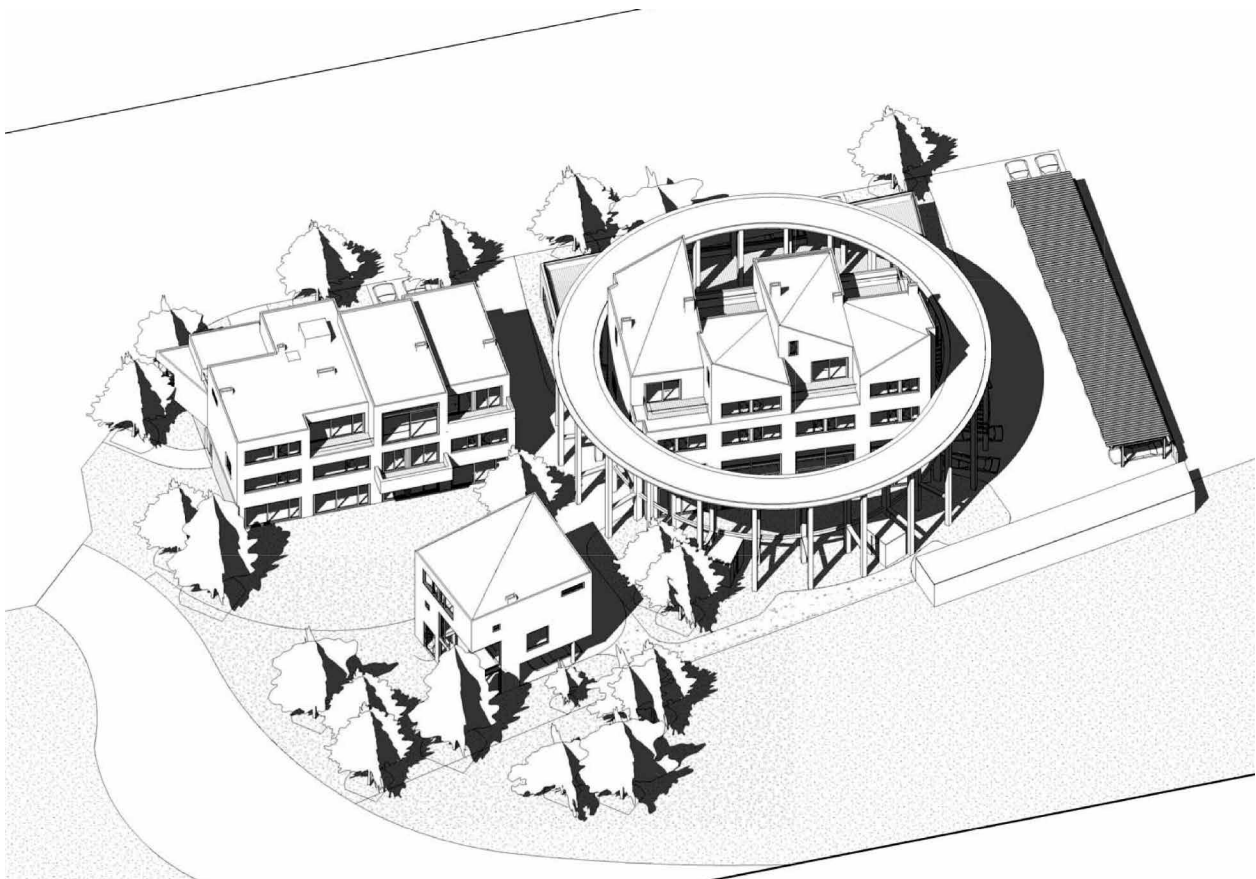
Bij de vastgestelde en dus erkende monumentale waarden plaatst het rapport op diverse plaatsen alsnog relativerende kanttekeningen. Tegelijkertijd probeert het de lezer voor te bereiden op de plannen voor woningbouw van bureau Archipelontwerpers. Zo komt het gesloten karakter van de gevels de auteur van de onderbouwing ineens als onwenselijk voor: 'Anderzijds geeft het gesloten karakter het kerkgebouw iets ontoegankelijk en sombers.' Zijn beschermenswaardige karakter ontleent de kerk echter vooral juist aan die gesloten gevels. Hoe deze gevels op de auteur van de ruimtelijke onderbouwing overkomen doet hierbij minder ter zake. Het rapport wijst vervolgens op het ijle karakter van de betonnen jukken, het enige onderdeel van de kerk dat in de plannen behouden blijft. De open structuur daarvan geniet klaarblijkelijk de voorkeur bij de opstellers van het rapport. Door de sloop van de buitengevel gaat het oorspronkelijke karakter van de kerk geheel verloren. De schrijver van het rapport wekt de indruk geen begrip te willen opbrengen voor het gebouw zoals het is, en levert daardoor vooringenomen architectuurkritiek.

Het rapport erkent dat het gebouw stedenbouwkundig een scharnierpunt vormt, maar bagatelliseert deze waardering meteen door de opmerking dat het scharnierpunt zich alleen 'uit de lucht' manifesteert. Hoe dat kan, legt de auteur niet uit. De ronde vorm werkt echter wel degelijk ook vanaf het maaiveld als een karakteristieke vorm die de knik in de weg begeleidt. Het rapport meent dat het 'ruimtelijk "scharnierpunt" door het handhaven van de cirkel in de vorm van de 24 jukken opnieuw geïnterpreteerd' is (p. 8), maar een voorbehoud dat het scharnierpunt alleen uit de lucht te zien zou zijn, wordt dit keer niet gemaakt. Daarmee lijkt het rapport te suggereren dat de omgeving er op vooruit is gegaan.

Het rapport probeert de indruk te wekken dat de beoogde vrijwel volledige sloop van de kerk een ingreep van ondergeschikte betekenis betreft: 'Om de woningen te realiseren in het cirkelvormige deel van het kerkgebouw gaat weliswaar een deel van de architectonische en de interieurwaarde verloren, maar blijven

Impressies van de vervangende nieuwbouw door architectenbureau Archipelontwerpers uit 2017.

stedenbouwkundige en typologische waarden behouden. De 24 te behouden betonjukken laten de contour van de oorspronkelijke kerkzaal met zijn krachtige cirkelvorm in stand. Het effect daarvan is tevens dat een belangrijk deel van het oorspronkelijke effect van 'scharnierpunt' en van de cultuurhistorische waarden bewaard blijft.' Het behoeft geen betoog dat de typologische waarde volstrekt niet behouden blijft door enkel het betonskelet van de omgang te handhaven, aangezien het gebouw met zijn koepel en zijn gesloten gevels zich kenmerkte door een besloten, in zichzelf gekeerd karakter. Dat gaat geheel verloren. De te behouden jukken zijn in de huidige situatie van buitenaf niet eens zichtbaar. Het beeld verandert volkomen en vermag daardoor nauwelijks een herinnering op te roepen van wat er eerst was.

De nieuwe woningen heten in het rapport 'losjes gepositioneerd' te zijn in de cirkelvorm. Dit is een understatement: het woningblok komt in de cirkel te staan zonder dat het daar verder op inspeelt. Het geheel wekt de indruk op een gekunstelde manier toch iets van het oude gebouw te willen handhaven, maar het liefst zo weinig mogelijk.

Vreemde en ongerijmde conclusie

Het rapport concludeert: 'Het aspect cultuurhistorie levert geen belemmeringen op voor deze ontwikkeling [woningbouw]. Deze ontwikkeling is voorgelegd aan welstandscommissie en akkoord bevonden' (p. 8). Inderdaad stelde de Commissie voor Welstand en Monumenten op 2 maart 2017 (p. 8) vast dat 'er geen onevenredig afbreuk wordt gedaan aan de cultuurhistorische waarde van de bebouwing. De cultuurhistorische waarden worden niet onevenredig geschaad. Hoewel de commissie bewust is van het feit dat de cultuurhistorische waarden van het bestaande pand in enigerlei mate worden geschaad, is zij toch van mening dat dit niet als onevenredig kan worden gezien' en 'Deze functie van landmark blijft door het handhaven van de cirkelvormige constructie behouden.' Deze conclusies kunnen niet anders dan als volslagen ongeloofwaardig worden beschouwd. Nogmaals: van de koepelkerk verdwijnen de koepel, de bakstenen en tamelijk gesloten buitengevel, het interieur, de inrichting, de materialisatie, het karakteristieke silhouet, de interieurwaarden en eigenlijk alles op enkele schamele betonnen jukken na, en dat heet dan 'niet onevenredig geschaad'. Er van uitgaande dat een cirkel als zodanig niet gelijk is aan het monumentale kerkgebouw, mag geen weldenkend bestuur een dergelijk slecht advies volgen. Als een gebouw bijna geheel verdwijnt, kan dit vanzelfsprekend niet als een 'niet- onevenredige schade' aan de monumentale waarde van een gebouw worden gezien. In het licht van de bijna volledige sloop is dit een volstrekt ongerijmde conclusie. Geen bewoner van Delft zal een dergelijke omgang met zijn woning als een niet-onevenredige schade beschouwen, welk doel er ook mee gediend is.

Conclusie

De Pastoor van Arskerk betreft evident een monumentwaardig gebouw. Pogingen tot herbestemming zijn ondernomen in de periode van crisis en hadden daardoor een geringe kans van slagen. In de huidige conjunctuur zijn voor dit buitengewoon interessante kerkgebouw van de Delftse hoogleraar Froger vermoedelijk meer kansen. Het is niet zo, dat het nieuwbouwplan voor veertien woningen ook maar iets van de monumentale waarden in stand houdt. De architectuur van de woningen doet daarbij niets met de schamele resten van de kerk die wezensvreemd aan de rest van het plan zouden overblijven. Genoeg reden de mogelijkheden voor herbestemming anno 2017 nog een keer te onderzoeken voor er definitief een besluit over de toekomst van deze waardevolle kerk wordt genomen.

